

Achterklaps

Is Nederlands een moeilijke taal?

Ann De Schryver & Jes Leysen

*Lopen wordt liep,
maar hopen niet hiep.*

...

*Vriezen wordt vroor,
maar niezen niet noor.*

...

*Krijgen wordt kreeg,
maar hijgen niet heeg.*

...

UIT: Joke Van Leeuwen (2004), p. 32-33

Volwassen anderstalige cursisten klagen wel eens dat Nederlands zo moeilijk is om onder de knie te krijgen... Is dat nu eigenlijk waar of niet? Wie hoopt hier hét antwoord te vinden, moeten we meteen teleurstellen. Vanuit onze ondervinding kunnen we echter wel een aantal bevindingen meegeven én enkele argumenten om eventueel als leerkracht Nederlands aan anderstaligen

te reageren op te veel gezocht en geklaag bij je cursisten.

ENKELE ANTWOORDEN...

VARIANTEN

Er zijn verschillende gebieden waarop je het Nederlands met een andere taal kan vergelijken: uitspraak, woordenschat, grammaticale constructies, gebruik van de standaardtaal en varianten in de dagelijkse taal. Die varianten betreffen niet alleen dialecten, maar ook wat we de algemene 'omgangsvariant' van het Nederlands in Vlaanderen zouden kunnen noemen (denk bijvoorbeeld aan het nog steeds niet overal ingeburgerde 'je'; ook in bijna officiële situaties gebruikt Vlaanderen meer dan eens 'ge'). Tja, en wat de dialectvarianten betreft, mag Nederlands wel degelijk moeilijk genoemd worden... Kijken we maar even naar onderstaande tekst.

	ANTWERPS DIALECT	STANDAARDTAAL
A	Dag Eva, hoewist?	Dag Eva, hoe is het?
B	<i>Goe en mejaa?</i>	<i>Goed, en met jou?</i>
A	Oek goe, merci.	Ook goed. Dank je wel.
	En me dieej van a?	En met je man?
B	<i>Da goa.</i>	<i>Dat gaat.</i>

URT: Leysen, De Schryver e.a. (2005)

Cursisten klagen met reden over het feit dat de standaardtaal die we hun in de klas meegeven, bijzonder veel verschilt van het

Nederlands dialect waarmee ze op straat geconfronteerd worden. Daarom vinden we dat de taal van de wereld buiten soms aan bod mag/moet komen in de lessen Nederlands. Zo is het van belang frequente woorden uit de dagelijkse omgang te vermelden, zodat de cursisten die minstens

kunnen begrijpen, bijvoorbeeld 'goesting'¹, in plaats van 'zin'; 'ne smos kaas' in plaats van 'een broodje gezond met kaas'.

KLEINE WOORDJES

Is het Nederlands misschien moeilijk omdat er nogal wat kleine woordjes gebruikt worden die nuances aangeven? Ja, ook hier hebben we de indruk dat de cursisten terecht klagen. Wie kan in heldere en beknopte bewoordingen uitleggen wat het verschil is tussen 'Ga zitten!' en 'Ga maar vast zitten'? Het tweede betekent dat er geen probleem is (dat zit in 'maar') en dat de andere niet hoeft te wachten (dat zit in 'vast'). Zeker van belang is ook dat 'Ga maar vast zitten' veel vriendelijker over-

komt. En nog genuanceerder wordt het in: 'Ga toch maar vast eens even zitten' (waarbij het vriendelijke eerder naar dreigend overgaat). Om het dan helemaal lastig te maken, komen veel van die kleine woordjes ook in andere betekenissen voor: 'Hij trok het koord niet *vast*, maar juist *los*'. Help!

GRAMMATICA

Als cursisten aangeven dat ze het Nederlands moeilijk vinden, bedoelen ze echter vaak: moeilijk qua grammatica. Met grammatica bedoelen we het taalsysteem: *"alles wat met de functie of betekenis van taalvormen te maken heeft en alles wat met de verschillen tussen taalvormen te maken heeft"* (Hulstijn e.a., 1995). Maar is die Nederlandse grammatica echt zo onoverkomelijk? In wat volgt, geven we een aantal algemene antwoorden zonder enige wetenschappelijke pretentie of volledigheid, weer gebaseerd op onze praktijkervaring, en op onze kennis van en lectuur over andere talen.

GRAMMATICA NADER BEKEKEN...

Als je kijkt naar het gemak waarmee een kind zijn moedertaal leert, mogen we aannemen dat er geen grote moeilijkheidsverschillen zijn tussen talen in hun *gesproken* vorm. Een Chinees kind doet er niet exceptioneel langer over om zijn moedertaal te leren dan een

Zo is het van belang frequente woorden uit de dagelijkse omgang te vermelden, zodat de cursisten die minstens kunnen begrijpen.

Arabisch, Russisch of Zweeds kind. Dus spreken over inherent moeilijke of gemakkelijke talen is niet genuanceerd genoeg.

Moeilijkheden bij het leren van het Nederlands hangen onder meer af van je moedertaal en de eventueel andere talen die je reeds leerde. Logisch dat Nederlands moeilijker is voor een Spaanstalige die nog geen andere Germaanse taal leerde dan voor een Duits- of Engelstalige... Het mag dan wel zijn dat de verwantschap tussen talen de herkenbaarheid verhoogt en het leren makkelijker maakt, toch is ook hier nuancering nodig: zo vindt een Engelstalige de bepaalde Nederlandse lidwoorden ('de' en 'het') moeilijk in vergelijking met het Engelse 'the'; Duitsers vinden 'de' en 'het' dan weer gemakkelijk in vergelijking met hun 'der', 'die', 'das'.

Veel hangt af van de leerder zelf: leeftijd, motivatie, scholingsgraad, vermogen tot taalreflectie,... Algemeen wordt aangenomen dat *jongere* leerders gemakkelijker komen tot een *near native* niveau dan oudere leerders (zie Lightbown & Spada, 1998). Ook *motivatie* zou een rol spelen bij het leren van de taal. Al zien wij in onze klassen veel Aziaten zich met een bewonderenswaardige ijver en motivatie op het Nederlands gooien, terwijl hun uitspraak er niet overeenkomstig op vooruitgaat²... Dus ook bij de leerder zelf ligt geen afdoend antwoord...

NEDERLANDS IS MOEILIK OMDAT ..., MAAR ...

VORM EN BETEKENIS

- (1) *Ik was gisteren ziek.*
- (2) *Gisteren was ik ziek.*
- (3) *Ik was afwezig, omdat ik gisteren ziek was.*

Ziedaar een paar problemen van de Nederlandse zinsconstructie in drie voorbeeldzinnen samengebracht: (1) de normale constructie (hoofdzin zonder inversie), (2) de zin met inversie na een vooropgeplaatst zinsdeel en (3) de bijzin met het werkwoord op het einde (hier is de bijzin ingeleid met het onderschikkend voegwoord 'omdat'). Vaak is het betekenisverschil tussen (1) en (2) minimaal. Waarom dan dat vormverschil in de zin? Akkoord, dit is moeilijk. Maar eigenlijk zouden we eerder van *vervelend* willen spreken en wel omdat fouten tegen de plaats van het werkwoord zelden of nooit een communicatieprobleem zullen veroorzaken. Ook met de grammaticaal verkeerde constructie 'Ik was afwezig,*omdat ik was ziek' begrijpt iedereen je.

Dat is toch wel een belangrijke en geruststellende vaststelling voor het Nederlands: relatief weinig vormfouten veroorzaken ook communicatiefouten... Als iemand zegt *'een kleine huis' in plaats van 'een klein huis', dan zal niemand hem fout begrijpen. Anders is het natuurlijk gesteld met het verschil wel/geen 'e' op het einde tussen 'werkte' en 'werkt' (verleden tijd tegenover tegenwoordige tijd) of 'docente' en 'docent' (vrouwelijk tegenover mannelijk). Er zijn dus ook in het Nederlands gevallen waar vormverschillen wél grote betekenisverschillen veroorzaken, maar ze zijn beperkt. We hoeven niet ver te zoeken voor een taal waar dat anders is. In het Duits is 'Den Jungen schlägt der Mann' ('De man slaat de jongen') heel iets anders dan 'Der Junge schlägt den Mann' ('De jongen slaat de man'): een vormverschil (namelijk het gebruik van *Akkusativ* en *Nominativ*) met een groot betekenisverschil als gevolg³...

Dat is toch wel een geruststellende vaststelling voor het Nederlands: relatief weinig vormfouten veroorzaken ook communicatiefouten...

WERKWOORDEN

- (1) *Ik antwoord*
 (2) *Hij antwoordt*
 (3) *Hij heeft geantwoord*

Nu eens 'd', dan weer 't', maar ook 'dt' komt voor. Ai, de Nederlandse werkwoordsvervoeging is niet simpel of toch niet in de spelling... dat moeten we beamen. En bovendien klinkt een 'd' achteraan ook nog als een 't'. Ook zijn een heel aantal frequente werkwoorden in de verleden tijd niet regelmatig. Die moet je dus uit het hoofd leren. Denk maar aan de verleden tijd van: 'zijn' (was/is geweest), 'hebben' (had/heeft gehad), 'spreken' (sprak/heeft gesproken), 'drinken' (dronk/ heeft gedronken), 'eten' (at/heeft gegeten),... en sla Joke Van Leeuwen er nog maar eens op na (cf. inleiding).

Maar wat de werkwoorden in het algemeen betreft, mogen we niet echt klagen (of moeten we zeggen: 'echt niet klagen')⁴. We hebben in het Nederlands in vergelijking met het Engels geen ingewikkeld verschil tussen *simple tense* ('He swims') en *continuous tense* ('He's swimming'). In vergelijking met het Frans hebben we geen keuzemoeilijkheden tussen *passé simple* ('Je vins': ik kwam) en *imparfait* ('Je venais': ik kwam), een verschil dat in het Spaans nog heel productief aanwezig is (*pretérito indefinido* en *pretérito imperfecto*). Van een *subjunctif* hoeven we ons in het Nederlands ook al niets aan te trekken (cf. in het Frans 'Il faut que j'y aille' en niet *'Il faut que j'y vais') ...

In het Russisch heeft het werkwoord naast de tijden ook een *perfectief* en *imperfectief* aspect en bijna alle Russische werkwoorden hebben overeenkomstig twee infinitie-

ven. Het Chinees heeft eveneens aspecten (*duratief* en *perfectief*), maar het Chinees vervoegt dan weer niet naar tijd. (Ooit gedacht dat er in het Chinees iets eenvoudig kan zijn?). "Wie in het Chinees wil zeggen dat iets in het verleden, op dit moment of in de toekomst gebeurde/ gebeurt/gebeuren zal, moet een tijdstip noemen: *vorig jaar/zojuist/straks/nooit*." (Dorren, 1999, p. 199)

Toch willen we stellen dat het vervoegingssysteem van het Nederlands niet als speciaal moeilijk kan bestempeld worden.

MANIEREN VAN ZIJN...

In het Nederlands zeg je niet dat 'een fles op de tafel is'. 'De fles staat op de tafel', 'de fles zit in de boodschappentas'... En hoewel je dan soms toch gewoon 'doen' of 'plaatsen' als actie gebruikt, drukken we het meestal genuanceerder uit. 'Je zet/legt/ steekt de fles erop/erin'. (En dan hebben we het nog niet over die 'er'... want dat valt buiten het haalbaarheidsbestek van dit artikel.) De positie- en overeenkomstige actiewerkwoorden ('liggen-leggen', 'staan-zetten', 'zitten-steken'...) leveren stof voor verschillende lessen Nederlands, dat klopt. Het maakt onze taal ook rijk. Zeg nou zelf, dankzij het verschil tussen 'De vlieg zit/licht in de jampot' weet je meteen of het insect nog zit te smullen of reeds bezwaken is aan een indigestie...

En als de Spaanstalige student over onze serie positie- en actiewerkwoorden klaagt, dan durven wij wel eens repliceren met de verschillende werkwoorden voor 'zijn' in het Spaans: 'ser' voor iets blijvends en 'estar' voor iets tijdelijks of voor een geografische

Dankzij het verschil tussen 'De vlieg zit/licht in de jampot' weet je meteen of het insect nog zit te smullen of reeds bezwaken is aan een indigestie...

ligging (zo kreeg één van ons het toch aangeleerd in avondlessen Spaans voor beginners). Toch zeg je 'soy (van het *blijvende* werkwoord voor 'zijn': 'ser') profesora' ('Ik ben lerares'), terwijl we niet weten of dat onze eeuwige roeping is. Wat het huwelijk betreft, leggen de Spanjaarden echter wel realiteitszin aan de dag: 'estoy (van het *tijdelijke* werkwoord voor 'zijn': 'estar') casada' ('Ik ben getrouwd')⁵.

To be or not to be, that's the question. We zouden ook kunnen stellen *How to be, that's the question* (Dorren, 1999, p.182) en de verschillende manieren van 'zijn' in de Nederlandse taal zijn ook weer niet in se moeilijker dan die in bepaalde andere talen...

VEEL UITZONDERINGEN

Wat we vanuit de lespraktijk wel weer kunnen bijtreden, al is het met de natte vinger, is dat het Nederlands veel uitzonderingen heeft. Bij zowat alle regels moet je meteen zeggen: '...', maar ...'. We kunnen zo voor de vuist weg zelf maar één regel geven waarop geen enkele uitzondering bestaat, namelijk die dat substantieven in het meervoud altijd het bepaalde lidwoord 'de' krijgen, nooit 'het': 'het kind' (wat een uitzondering is op de regel dat personen 'de' krijgen), maar 'de kinderen'.

NEDERLANDS IS GEMAKKELIJK

We gaven hierboven reeds aan dat fouten tegen vormverschillen – en hieronder rekenen we bijvoorbeeld ook de plaats van het werkwoord in de bijzin – in het Nederlands vaak niet tot communicatieproblemen leiden. Evenmin worden substantieven verbogen, enkel persoonlijke voornaamwoorden. En dat is toch wel mooi meegenomen. Je kan in het Nederlands redelijk wat vormen en constructiefouten maken voordat ande-

ren je niet meer of fout begrijpen (al is de vraagvorming met inversie daarop een belangrijke uitzondering... maar over uitzonderingen hadden we het ook reeds!). Een Nederlandse beginnerscursus kan je volgens ons dan ook zonder al te veel grammaticale terminologie geven.

Op de open en gesloten lettergrepen en een aantal werkwoordregels na, is onze spelling redelijk één-op-één (d.w.z. je schrijft wat je hoort), zeker in vergelijking met bijvoorbeeld het Frans of het Engels. In het Frans schrijf je drie klinkers, namelijk e+a+u, om er dan in de uitspraak nog een vierde van te maken (o). In het Engels rijmen 'though' (/thoow/) en 'tough' (/tuf/) helemaal niet... Een moeder van één van ons zei het zo – na een beginnerscursus Engels – : Je schrijft 'caoutchouc' en je zegt 'kousenband'... niet slecht gevonden.

Het Nederlands is geen toontaal, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Chinees, waar het woord 'ma' volgens de toon waarmee het uitgesproken wordt (hoge toon, stijgende toon, dalende toon, een combinatie) ofwel 'moeder', 'hennep', 'uitschelden' of 'paard' (Dorren, 1999, p. 94) betekent. Bij ons is 'ma' gewoon 'ma'... (of 'mama', 'moeke', 'moe'...).

Ook op woordenschatgebied vallen er dingen te vermelden die het Nederlands gemakkelijk maken. Het Nederlands 'leent' een boek, aan een vriend of van de bibliotheek, geen onderscheid zoals bij het Engelse 'lend/borrow'. Het Nederlands heeft één woord 'oom' (we zwijgen even over de frequente, maar niet standaardvariant in Vlaanderen: 'nonkel') en 'tante', of dat nu de oom langs vaderszijde of langs moederszijde is, terwijl dit onder andere in het Marokkaans Arabisch niet het geval is: daar zijn er twee verschillende woorden (Otten, 1983).

Er vallen nog heel wat grammaticale problemen te noemen waarmee het Nederlands niet kampt. Zo heeft het alleen een enkelvoud en een meervoud, geen *dualis* of tweevoud, wat bijvoorbeeld in het Arabisch wél het geval is (en geef toe: twee of meer dan twee, het is een relevant verschil).

Bij heel wat verschijnselen die het Nederlands niet heeft, zou de linguïstische uitleg ons ver buiten het bestek van dit artikel voeren. We hopen er echter op gewezen te hebben dat je *moeilijk* of *gemakkelijk* niet enkel mag beoordelen vanuit de verschijnselen die wél optreden...

BESLUIT: NEDERLANDS IS NEDERLANDS

Wij zijn leerkrachten Nederlands, wij onderwijzen onze taal graag en wij merken vaak mooie resultaten. We eindigen dan ook graag met nog een voorbeeld waarin de Nederlandse taal gemakkelijker is dan bijvoorbeeld het Engels. In het Nederlands 'leren' we: 'de leerkracht leert de cursist iets', 'de cursist leert van de leerkracht'. Geen moeizaam verschil tussen 'teach' en 'learn'. Misschien omdat de leerkracht ook van de cursist leert? Wij willen dit artikel graag beëindigen met al onze cursisten te bedanken die, moeilijk of niet, het Nederlands onder de knie kregen, en ons leerden hoe fijn het is je eigen taal te mogen doorgeven...

Ann De Schryver & Jes Leysen
deschryver87@scarlet.be
jes.leysen@ua.ac.be

Noten

- 1 *Vergeten we niet dat het woord 'goesting' uit de Belgisch-Nederlandse spreektaal door de Vlaming in 2004 tot 'het mooiste woord' werd verkozen! Zie o.m. Het Nieuwsblad 25/12/2004.*
- 2 *We beseffen dat we hier misschien neerbuigend of bevooroordeeld klinken, maar dat is niet onze bedoeling. We willen zeker niet de indruk wekken dat bepaalde groepen taalleerders als geheel minder begaafd zouden zijn om andere talen (in casu het Nederlands) te leren.*

- 3 *We weten dat in de zin 'Den Jungen schlägt der Mann' door de voor het Duits niet neutrale hoofdzinvolgorde ook een tegenstelling in de trant van 'Het is niet het meisje dat de man slaat' geïmpliceerd is, maar het functievoorschil als gevolg van het vormverschil in beide zinnen wordt toch duidelijk geïllustreerd. Met dank aan Stefanie Thomas voor haar hulp.*
- 4 *Voor hulp bij de informatie in de nu volgende voorbeelden over werkwoordsvervoegingen zijn we dank verschuldigd aan Els Mertens voor het Russisch en aan Antonio Sempere Mollá voor het Spaans. Eventuele onjuistheden blijven natuurlijk onze verantwoordelijkheid.*
- 5 *Ook voor hulp bij deze informatie willen we Antonio Sempere Mollá bedanken. Hij wees ons er onder meer op dat men ook 'ser casada/o' gebruikt (met het 'blijvende' werkwoord voor 'zijn'), maar dan als status bij administratieve registratie.*

Bibliografie

De Ruiter, J. J. (1991). *Talen in Nederland*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Dorren, G. (1999). *Nieuwe tongen. De talen van migranten in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag/Antwerpen, Sdu Uitgevers/Standaard Uitgeverij.

Hulstijn, J. (red.) e.a. (1995). *Nederlands als tweede taal in de volwasseneneducatie. Handboek voor leerkrachten in de volwasseneneducatie*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.

Leysen, J., De Schryver, A. (e.a.) (2005). *Riedel en Ritme – Vlaamse Taalriedels*. Leuven: Acco.

Lightbown, P.M. & Spada, N. (1998). *How Languages are Learned*. Oxford: Oxford University Press.

Otten, R. (1983). *Basiswoordenboek van het Marokkaans Arabisch*. Muiderberg: Coutinho.

Van der Toorn-Schutte, J. (1997). *Hoe maakt u het? De Nederlandse taal in haar culturele context*. Baarn: Auctor.

Van Leeuwen, J. (2004). *Waarom een buitenboordmotor eenzaam is*. Brugge: Stichting Ons Erfdeel.